

ANALIZA ME BAZË GJINORE E POSTIMEVE NË MEDIAT SOCIALE NË LIDHJE ME DHUNËN E BASHKËMOSHATARËVE NË INTERNET (Bulizimi Kibernetik)

Instituti për të drejtat e njeriut

CFLI/FCIL

Canada Fund for Local Initiatives
Fonds canadien d'initiatives locales

Canada

ANALIZA ME BAZË GJINORE E POSTIMEVE NË MEDIAT SOCIALE NË LIDHJE ME DHUNËN E BASHKËMOSHATARËVE NË INTERNET (BULIZIMI KIBERNETIK)

Botues:

Instituti për të Drejtat e Njeriut

Redaktor:

Martin Sopronov

Autor:

Daniella Antonovska

Lekturimi:

Tatiana Stojanovska

Përkthimi:

Blerina Starova Zllatku

Shkup, 2024

Kjo analizë u përgatit si pjesë e projektit "Lufta kundër buliyimit kibernetik ndaj vajzave" mbështetur nga Ambasada e Kanadasë përmes Fondit Kanadez për Iniciativa Lokale. Përbajtja e kësaj analize është përgjegjësi e Institutit për të Drejtat e Njeriut dhe nuk pasqyron domosdoshmërisht pikëpamjet e donatorit.

PËRMBAJTJA

HYRJE	4
1. METODOLOGJIA	6
1.1. Nocioni dhe përkufizimi i dhunës së bashkëmoshatarëve në internet (ngacmimi kibernetik).....	6
1.2. Dimensioi gjinor i dhunës së bashkëmoshatarëve në internet (ngacmimi kibernetik).....	8
2. KUADRI LIGJOR DHE POLITIK NË BE	12
2.1. Kuadri ligjor në Republikën e Maqedonisë së Veriut.....	12
3. GJETJE NGA MONITORIMI I DHUNËS SË BASHKËMOSHATARËVE NË INTERNET (NGACMIMI KIBERNETIK) NGA PERSPEKTIVA GJINORE	14
3.1. Gjetjet e grupeve të fokusit.....	19
4. GJETJET E SONDAZHIT	22
5. KONKLUZION	25
6. REKOMANDIME	27

HYRJE

Rritja e disponueshmërisë së teknologjive digjitale gjatë dekadës së fundit ka rezultuar në rritjen e ngacmimeve online (kibernetike). Më shumë se një milion njerëz në mbarë botën bëhen viktimat të një lloji krimi kibernetik pothuajse çdo ditë, dhe kjo përfshin të rinjtë aktivë në hapësirën kibernetike. Të rinjtë e përfshirë në ngacmimin kibernetik zakonisht përfshihen në tre kategori si viktimat, autorët ose dëshmitarët të rastit (palë të treta dëshmitarë të ngacmimit kibernetik). Dhuna e bashkëmoshatarëve në internet tenton të perceptohet si një fenomen alarmues dhe në rritje të shpejtë si në botë ashtu edhe në vendin tonë. Të rinjtë përdorin aplikacione bisede, forume, ndjekin një numër të madh influencuesish dhe youtuber të njohur vendas, rajonale dhe të huaj. Komunikimi dhe ndërveprimi, d.m.th. përmbajtja dhe narrativa, edhe pse në dukje të padëmshme, shpesh përmbajnë komente të pahijshme, ofenduese dhe degraduese që mund të nxisin dhe iniciojnë gjuhën e urrejtjes. Narrativa gjithashtu përhapet në hapësirën fizike dhe shpesh sjellja në hapësirën fizike vazhdon në hapësirën online. Pafundësia kohore dhe hapësinore, anonimiteti në hapësirën kibernetike, ekspozimi më i vështirë, ekspozimi në masë i narrativës dhe mjeteve të tjera të përdorura vizualisht janë karakteristikat kryesore të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet.

Dhuna e bashkëmoshatarëve në internet ndikon në gjendjen psikologjike dhe emocionale të një personi që ngacmohet. Kur bëhet fjalë për të rinjtë, mund të ketë efekte të qëndrueshme në zhvillimin dhe jetën e tyre të mëtejshme. Si një lloj i veçantë i ngacmimit në internet (kibernetik) është ngacmimi në internet me bazë gjinore që drejtohet kundër një personi për shkak të gjinisë ose që prek në mënyrë disproporcionale personat e një gjinie të caktuar. Megjithatë prek edhe djemtë, ngacmimi në internet me bazë gjinore prek më shumë vajzat. Hulumtimet globale tregojnë se vajzat janë viktimat më të zakonshme të ngacmimit në internet me bazë gjinore dhe djemtë kanë më shumë gjasa të jenë autorët e tij. Stereotipet gjinore, paragjykimet dhe rolet gjinore me bazë tradicionale përforcojnë modelet kulturore (të dhunshme) të sjelljes nga hapësira fizike në hapësirën online. Rastet e fundit të dhunës kibernetike me bazë gjinore në Maqedoninë e Veriut si Dhoma Publike, Dhoma Publike Dy, rastet e Dhomës Publike Rome duke ndarë fotografi të montuara, rastet e vajzave që u ndoqën në mënyrë obsesive në internet, fotografitë e montuara të nxënëseve, si dhe dëshmitë publike të ndikuesve dhe tiktokerëve se ato ishin viktimat të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet tregojnë se ajo zë një dimension shqetësues.

Kjo analizë duke përdorur një qasje metodologjike sasimore-kualitative i referohet rasteve individuale të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet ndaj vajzave, por edhe shembujve specifikë të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet ndaj djemve. Për vajzat, rrëfimi është kryesisht me konotacion seksual, komente misogyniste dhe seksiste. Ato shpesh shihen përmes një prizmi të objektivizimit seksual. Tek djemtë, narrativa shqetësuese përfaqësohet kryesisht në profilet e djemve që devijojnë nga normat e pranuar përgjithësisht të heteronormativitetit dhe rregullat e pashkruara të feminitetit dhe maskulinitetit me rrënjë kulturore dhe shoqërore. Gjetjet tregojnë se ka një numër komentesh mbështetëse dhe justifikuese mbi narrativën degraduese dhe gjuhën aktuale të urrejtjes midis figurave publike që fajësohen më shpesh për dhunën e bashkëmoshatarëve në internet që u ndodh atyre.

Gjetjet nga fokus grupet dhe sondazhi tregojnë format e ndryshme të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet të cilave u nënshtrohen vajzat dhe djemtë, si dhe motivet/arsyet e ndryshme për të cilat ata shfaqen si autorë të ngacmimit kibernetik.

Analiza tregon se nevojitet më shumë rregullim ose vetë-rregullim i mediave online, programe parandaluese dhe ndërhyrëse në shkolla, fushata të vazhdueshme për të rritur ndërgjegjësimin e nxënësve, si dhe trajnime të rregullta dhe gjithëpërfshirëse për të rritur arsimimin mediatik dhe digjital. Një komponent tjetër që është i rëndësishëm në parandalimin dhe menaxhimin e dhunës së bashkëmoshatarëve në internet është futja e arsimit të ndjeshëm gjinor në kurrikula, si dhe marrja parasysh e dallimeve gjinore gjatë planifikimit, zhvillimit dhe zbatimit të programeve të parandalimit dhe ndërhyrjes.

1. METODOLOGJIA

Qasja metodologjike përfshinte një qasje të kombinuar, d.m.th. përdorimin e mjeteve sasiore dhe cilësore. Në proces u përdorën mjetet e mëposhtme metodologjike: pyetësi si një teknikë e qasjes metodologjike sasiore me pyetje të mbyllura me zgjedhje të vetme dhe zgjedhje të shumëfishta, por u përfaqësuan edhe pyetjet me shkallën Likert gjegjësisht shkallët e rangimit. Pyetësi u hartua për të filluar me pyetje më të thjeshta për pyetje më komplekse, por të përshtatshme për moshën. Mostra përfaqësuese që u mbulua nga pyetësi janë 1017 nxënës nga viti i tretë dhe i katërt nga të cilët 560 vajza dhe 440 djem nga shkollat e mesme nga të 8 rajonet planore në Republikën e Maqedonisë së Veriut. Në kuadër të mjeteve metodologjike cilësore, u aplikuan fokus grupe, përkatësisht 2 fokus grupe u mbajtën në shkollat e mesme në Shkup dhe Shtip me gjithsej 37 pjesëmarrës, të gjitha vajza. Grupet e fokusit u zhvilluan sipas një pyetësi të përgatitur më parë të përbërë nga 8 pyetje. Gjithashtu, në kuadër të mjeteve cilësore metodologjike, përveç grupeve të fokusit, është aplikuar monitorimi dhe ndjekja sistematike e rasteve të dhunës online nga kolegët në rrjetet sociale në periudhën nga 1 janari deri më 20 shkurt. Ai përbëhej nga disa hapa si ndjekja e narrativave në rrjetet sociale në një periudhë të caktuar kohore, duke theksuar një periudhë specifike kur ka më shumë aktivitete të rëndësishme për vëzhgimin e formave të ndryshme të ngacmimit online tek të rinjtë, si dhe ndjekjen e disa profileve/faqeve kryesore të influencuesve në disa rrjete sociale. U krye një analizë nga këndvështrimi gjinor i narrativës kryesore dhe një vlerësim i fjalëve kyçe dhe aktorëve /profileve kryesore ku ngacmimi në internet haset më shpesh dhe klasifikimi i narrativës sipas formave të dhunës së bashkëmohatarëve në internet.

Narrativa ose komentet analizohen në mënyrë cilësore dhe sasiore. Cilësisht nga pikëpamja e ngacmimit seksual në internet dhe formave të tjera të dhunës së bashkëmohatarëve në internet, ndërsa nga pikëpamja e analizës sasiore, u monitorua se cilat janë fjalët dhe shprehjet më të përdorura, domethënë, trendi u ndoq dhe sa klikime/pëlqime kanë marrë. Për vizualizimin më të mirë të analizës, përdoret gjithashtu një screenshot i postimeve dhe komenteve të caktuara në rrjetet sociale, duke respektuar anonimitetin e personit që ka shprehur dhe postuar komentin. Përveç profileve të influencuesve që të rinjtë ndjekin më shumë, podkastet dhe diskutimet tematike u monitoruan edhe në forume, pjesë e portaleve të internetit ku të rinjtë kalojnë më shumë kohë.

1.1. NOCIONI DHE PËRKUFIZIMI I DHUNËS SË BASHKËMOSHATARËVE NË INTERNET (NGACMIMI KIBERNETIK)

Megjithëse nuk ka një përkufizim të përgjithshëm të dakorduar të dhunës së bashkëmohatarëve në internet të përdorur në nivelin e Bashkimit Evropian, disa institucione japin përkufizime të rëndësishme të këtij fenomeni gjimonë e më të përhapur . Komisioni Evropian përcakton dhunën në internet nga bashkëmohatarët (ngacmimi kibernetik) si "ngacmim verbal ose psikologjik i përsëritur i kryer nga një individ ose grup kundër individëve të tjerë përmes shërbimeve të internetit dhe teknologjisë digjitale. Kombet e Bashkuara e përcaktojnë atë si "një manifestim serioz i dhunës në internet me karakteristika të çekuilibrit të pushtetit, përdorimit të

mjeteve elektronike ose digjitale, anonimitetit dhe kapacitetit për komunikim masiv. Me evoluimin e përkufizimit gjithëmonë e më shumë pranohet se „megjithatë, vetëm një akt në internet mund të jetë një formë e sulmit në internet pa nevojën e përsëritjes së aktit me kalimin e kohës.“¹

Dhuna në internet nga bashkë moshatarët shpesh ndan tre karakteristikat kryesore të ngacmimit tradicional: qëllimshmëria, përsëritja dhe çekuilibri i fuqisë, por gjithashtu ka karakteristika shtesë si anonimiteti, vështirësia në ekspozimin e autorëve dhe kufizimi i kohës. Ndërsa ngacmimi në jetën reale zakonisht përfshin një fëmijë më të madh dhe më të fortë që zgjedh një më të ri ose mashkull duke ngacmuar një grua në vende publike, në botën online forca fizike nuk ka aspak rol. Në këtë lloj ngacmimi, aftësitë digjitale që janë thelbësore në çekuilibrin e fuqisë luajnë një rol të madh. Një element tjetër që ndikon dhe amplifikon fenomenin e dhunës së bashkëmoshatarëve në internet është aspekti anonim. Në rast të ngacmimit në një oborr shkolle ose klasë, viktima ka mundësinë të largohet nga hapësira, abuzuesi njihet dhe ai mund të sanksionohet. Në botën virtuale, autorët janë kryesisht anonimë dhe ndonjëherë nuk ka asnjë mënyrë për të ditur nëse është një person ose një grup, dhe viktima shpesh nuk ka vend për t' u fshehur. Raportimi tek autoritetet dhe institucionet shpesh rezulton i kotë sepse adresat IP mund të fshihen dhe vendndodhja të fshihet.²

Format e mëposhtme të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet janë më të zakonshmet:

1. **Përrjashtimi social** - Përrjashtimi social është akti i lënies me dashje të dikujt pas. Një fëmijë mund të përrjashtohet nga një grup ose festë për të cilën të gjithë flasin dhe që është e popullarizuar, ose të lihet jashtë mesazheve ose bisedave që përrfshijnë miq të përrbashkët.
2. **Ngacmimi** - duhet të bëhet dallimi midis dhunës së bashkëmoshatarëve (në internet) dhe ngacmimit. Kur dhuna e bashkëmoshatarëve në internet bazohet në një bazë të mbrojtur (diskriminuese) siç janë raca, ngjyra e lëkurës, feja, përrkatësia etnike, orientimi seksual, mosha, aftësia e kufizuar, atëherë kjo sjellje përrkufizohet si ngacmim.
3. **"Doxing"** ose zhatja dhe shpërrndarja e informacionit konfidencial është çdo akt i zbulimit të informacionit të ndjeshëm dhe /ose personal për dikë pa përrlqimin e tyre në mënyrë që t' i shkaktojë atij dëm ose poshtërim.
4. **Trukimi** - është i ngjashëm me doxing, por përrfshin një element shtesë të mashtrimit. Në këto situata, abuzuesi miqësohet me viktimën e tij dhe krijon besim dhe një ndjenjë të rreme sigurie. Sapo të fitojë besimin, ai abuzon me të.
5. **Kërcënimi në internet (kibernetik)** - përrfshin sjellje kërcënuese që shkakton frikë, shkelje të së drejtës së një personi për privatësi dhe manifestohet me veprime të përrsëritura.
6. **"Frapping"** - është një kombinim i fjalëve Facebook dhe përrdhunim. Kjo formë nuk kufizohet më në Facebook dhe e njëjta gjë ndodh kur abuzuesi fiton kontroll mbi profilin e mediave sociale të dikujt dhe poston përrmbajtje në mënyrë që të poshtërojë ose turpërojë viktimën.

1 Dalla P., Di Pietro A., Morel S., Psaila E. Cyber bullying among young people, 2016 EU, Directorate General for Internal Policies Policy department Citizen rights and constitutional affairs, достапно на [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571367/IPOL_STU\(2016\)571367_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571367/IPOL_STU(2016)571367_EN.pdf)

2 The Dark Side of Digitalization: Cyberbullying in the European Union, ECPM, 2023, gjendet në <https://www.ecpm.info/news/the-dark-side-of-digitalization-cyberbullying-in-the-european-union.html>

7. **"Masking"** - është paraqitje e rreme ose supozim i identitetit të dikujt tjetër. Është krijimi i një profili ose identiteti të rremë në internet dhe imitimi i dikujt pa pëlqimin e tyre.
8. **Thashethemet dhe shpifjet (shkrirja)** - përfshijnë fabrikimin e informacionit në lidhje me viktimën dhe dërgimin dhe shpërndarjen e tij në mënyrë elektronike.
9. **"Trolling"** - është kur një person qëllimisht përpiket të provokojë reagime negative duke postuar komente fyese, keqdashëse dhe të dëmshme në internet.
10. **"Flaming"** ose ndezje - është e ngjashme me trolling, por është një sulm personal dhe i drejtpërdrejtë ndaj një individi, zakonisht në një grup të mediave sociale ose forumeve dhe blogjeve të bisedave.
11. **"Happy slapping"** ose shëpullë e lumtur, është një term që e ka origjinën në Mbretërinë e Bashkuar. Ai tregon një situatë kur një ose më shumë persona sulmojnë një person tjetër në mënyrë që të regjistrojnë sulmin dhe më pas të shpërndajnë pamjet në rrjetet sociale.
12. **"Sexting" dhe "grooming" seksual** (sexting and sexual grooming) - përfshin shkëmbimin elektronik të tekstit, imazheve dhe videove me përmbajtje të pahijshme/ seksuale dhe mund të kontribuojë në shantazhimin e mëtejshëm të ish-partnerëve. Grumerët seksualë janë grabitqarë që së pari krijojnë besim përmes mirësisë dhe mirëkuptimit dhe qëllimi i tyre është abuzimi dhe shfrytëzimi i mëtejshëm. Grumerët janë kryesisht të rritur.³

Një lloj i veçantë i dhunës në nivel zero (kibernetik) është dhuna kibernetike me bazë gjinore e kryer nga keqpërdorimi i teknologjisë. Kjo lloj dhune digjitale kryhet ndaj një personi në bazë të gjinisë së tij. Në shumicën e rasteve, ai synon vajzat dhe gratë, por gjithashtu mund të synojë djemtë dhe burrat që devijojnë nga rolet tradicionale dhe stereotipike të vendosura me rrënjë në shoqëri. Hulumtimet tregojnë se mosha është gjithashtu një faktor rreziku për dhunën me bazë gjinore në internet, me vajzat adoleshente dhe gratë e reja që janë veçanërisht të prekshme ndaj ngacmimit dhe ngacmimit seksual.

1.2. DIMENSIONI GJINOR I DHUNËS SË BASHKËMOSHATARËVE NË INTERNET (NGACMIMI KIBERNETIK)

Roli i gjinisë është një nga sfidat si për dhunën tradicionale të bashkëmoshatarëve (bulingu) ashtu edhe për dhunën e bashkëmoshatarëve në internet (bulingu kibernetik). Studime të caktuara tregojnë se djemtë janë përgjithësisht më të ekspozuar ndaj ngacmimeve tradicionale dhe se ata kanë më shumë gjasa të përfshihen më shpesh si autorë të ngacmimeve në internet. Nga ana tjetër, vajzat kanë më shumë gjasa të jenë viktimat të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet. Dallimi gjinor në viktimizim shpesh shpjegohet me faktin se vajzat mund të identifikojnë më shpejt komentet në internet si shembuj të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet. Djemtë kanë më shumë gjasa t'i shohin komentet dhe format e tjera të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet si "shaka". Hulumtueset feministe theksojnë faktin se teknologjia është e njëanshme gjinore dhe e ndarë sipas gjinisë. Kjo vlen jo vetëm për përdorimin e teknologjisë, por edhe për edukimin digjital dhe njohuritë digjitale. Kjo është arsyeja pse vajzat konsiderohen të kenë aftësi më të dobëta digjitale dhe edukim digjital. Kjo konfirmohet nga variabla të tjera që kryqëzohen me gjininë, siç është mjedisi i jetesës (vendi urban/rural), përkatësia etnike, feja, mosha, etj., gjë që

3 The 10 Types of Cyberbullying, 2023 gjendet në <https://blog.securly.com/10/04/2023/the-10-types-of-cyberbullying/>

tregon se ngacmimi kibernetik duhet të konsiderohet në mënyrë ndërseksionale. Me kalimin e kohës, ndodhin ndryshime dhe vajzat fillojnë të bëhen gjithnjë e më të përfaqësuara në teknologjinë digjitale, por ende në nivel global, teknologjia digjitale është një fushë ku burrat kanë një prani më të madhe.⁴

Një shpjegim tjetër për dallimin gjinor në viktimizim është fakti se vajzat tërhiqen më shpesh nga rrjetet sociale dhe faqet e takimeve dhe kështu janë në rrezik më të lartë për t'u bërë viktime të dhunës në internet (kibernetike). Djemtë, nga ana tjetër, janë më aktivë në faqet e lojrave. Një studim i vitit 2018 tregon se platformat online ku vajzat dhe djemtë janë në rrezik për t'u bërë viktime të dhunës së bashkëmohatarëve në internet janë të ndryshme. Për vajzat, platformat sociale më të identifikuar ku ato rrezikojnë të bëhen viktime janë Facebook, Instagram dhe Snapchat. Platformat më të zakonshme ku djemtë janë në rrezik për të qenë viktime janë Youtube, Xbox, PlayStation. Gjithashtu për sa i përket formave të dhunës së bashkëmohatarëve në internet, ekziston një hendek gjinor. Kështu vajzat janë shumë më shpesh viktime sesa djemtë e përhapjes së informacionit të rremë, trillimeve dhe thashethemeve.⁵

Arsyeja e pabarazive gjinore në përfshirjen në dhunën e bashkëmohatarëve në internet qëndron në rolet gjinore dhe socializimin e roleve gjinore. Ende mbizotëron ndarja tradicionale e roleve gjinore dhe ato përsëriten në hapësirën online. Modelet kulturore (të dhunshme) të sjelljeve nga hapësira fizike pasqyrohen në hapësirën online. Socializimi i roleve gjinore kontribuon në krijimin e një ndryshimi në nivelin e ndjeshmërisë midis djemve dhe vajzave. Vajzat kanë më shumë ndjeshmëri dhe kanë një tendencë më të madhe për të mbështetur bashkëmohatarët e tyre nëse përjetojnë ndonjë lloj ngacmimi. Vajzat gjithashtu kanë shumë më shumë gjasa të raportojnë dhunë kibernetike të përjetuar. Presioni nga normat dhe ndikimet sociokulturore siç është ideali i maskulinitetit si i fortë, i guximshëm dhe i sigurt krijon drojë për të denocuar tek djemtë.⁶

Një sondazh "Jeta digjitale e fëmijëve gjatë COVID-19" i kryer nga Komisioni Evropian anketoj mbi 6,000 fëmijë të moshës 10 deri në 18 vjeç në 11 vende në Evropë. Pothuajse gjysma e fëmijëve që morën pjesë në sondazh thanë se ishin viktime të dhunës së bashkëmohatarëve në internet. Një e katërta e fëmijëve deklaruan se kishin hasur në të katër format e dhunës së bashkëmohatarëve në internet që u hetuan, d.m.th. (1), "Më dërguan mesazhe të pakëndshme ose ofenduese", (2), "Mesazhe të ndyra ose ofenduese për mua u transmetuan ose u postuan atje ku mund t'i shihnin të tjerët", (3) "U lashë jashtë ose u përjashtova nga një grup ose aktivitet në internet", dhe (4) "U kërcënova në internet".⁷ Në Shtetet e Bashkuara në vitin 2022, sipas Qendrës Kërkimore për Dhunën e Bashkëmohatarëve Online kur erdhi puna për të marrë imazhe të qarta që ata nuk i kërkuan, 29% e vajzave adoleshente thanë se përjetuan këtë lloj sjelljeje ofenduese ndërsa 20% e djemve përjetuan të njëjtën gjë.⁸

4 Agadzhanova I., International Women's day-The role of Gender in Cyber bullying involvement, 2022 gjendet në <https://www.kidactions.eu/2022/03/08/international-womens-day/>

5 Gustafsson, E. Gender differences in cyberbullying victimization among adolescents in Europe. A systematic review. Malmö University: Faculty of health and society, Department of criminology, 2017 gjendet në <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1487555/FULLTEXT01.pdf>

6 Foody M., McGuire L., Kuldass S., O'Higgins N. Friendship Quality and Gender Differences in Association With Cyberbullying involvement and Psychological Well-Being, 2019, gjendet në https://www.researchgate.net/publication/334415992_Friendship_Quality_and_Gender_Differences_in_Association_With_Cyberbullying_Involvement_and_Psychological_Well-Being

7 Cyber Rights Organization, Chen X. Childhood in danger: almost half of children have become victims of cyberbullying gjendet në <https://cyberrights.org/childhood-in-danger-almost-half-of-children-have-become-victims-of-cyberbullying/>

8 Why cyberbullying affects girls more than boys, 2022 gjendet në <https://www.gaggle.net/blog/speaks/why-cyberbullying-affects-girls-more-than-boys>

Dhuna e bashkëmoshatarëve në internet ndikon në shëndetin mendor të të rinjve dhe shkakton ankth, dhimbje koke, depresion, izolim, probleme të të mësuarit, çon në përdorimin e substancave dhe mendime vetëvrasëse. Rastet individuale fatkeqësisht përfundojnë edhe me vetëvrasje. Njihet rashti i Nicole Coco Fox, një vajzë e re irlandeze që vrau veten në vitin 2018 pasi u abuzua fizikisht dhe në internet për tre vjet.⁹

Rasti i të Kristina Kika Gjukiç nga Serbia, e cila filloi kanalin e saj në YouTube në vitin 2015, është i njohur në rajon. Pas vitesh ngacmimi në internet, ajo kreu vetëvrasje dhe ngacmimi vazhdoi edhe pas vdekjes së saj. Ekspertët në Serbi besojnë se tragjedia e Kristinës ka zbuluar një lloj të ri të dhunës së bashkëmoshatarëve në mediat sociale të njohur si "некробуллинг".¹⁰ Viktimat vajza përjetojnë nivele më të larta të depresionit edhe nga ngacmimi relativisht i rrallë në internet. Gjithashtu ndryshe nga djemtë ku efektet në mirëqenien e tyre mendore zgjasin për një kohë më të shkurtër, tek vajzat këto pasoja mund të zgjasin shumë pasi të ndalet dhuna në internet nga bashkëmoshatarët.¹¹

Kur bëhet fjalë për Republikën e Maqedonisë së Veriut, sipas të dhënave nga Enti Shtetëror i Statistikave, në tremujorin e parë të vitit 2023, 88.0% e familjeve kishin qasje në internet nga shtëpia. 87.4% e njerëzve të moshës 15 deri në 24 vjeç përdorin internetin për të marrë pjesë në rrjetet sociale (Facebook, Twitter, etj.) 86.5% përdorin mesazhe të çastit përmes Skype, Messenger, WhatsApp, Viber, ndërsa 84.8% e të rinjve të asaj moshe e përdorin atë për të telefonuar përmes Skype, Facetime.¹² Sondazhet e mëparshme të IHR-së tregojnë se kur bëhet fjalë për dhunën e bashkëmoshatarëve në internet, 16.1% e nxënësve besojnë se 71-100% e nxënësve janë ngacmuar në rrjetet sociale. Krahasuar me gjininë, vajzat kryesisht mendojnë se ngacmimi në rrjetet sociale është i përhapur. 21.3% e vajzave mendojnë se 71-100% e nxënësve kanë qenë viktime të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet, ndërsa në mesin e djemve kjo përqindje është 9.5%. Kur bëhet fjalë për dhunën e bashkëmoshatarëve në internet, 2.8% e nxënësve deklaruan se ishin viktime të krijimit të një profili të rremë në rrjetet sociale, e njëjta përqindje ishin viktime të përhapjes së thashethemeve rreth tyre. Ndërsa 0.7% thanë se ishin viktime të ngacmimit seksual, 100% ishin vajza, duke sugjeruar që dimensionin gjinor luan një rol të rëndësishëm.¹³

Me shqetësim të veçantë është fakti se shumë nga djemtë në vend, por edhe vajzat, ndiqen nga Andrew Tate i cili është popullarizuar vitet e fundit me deklaratat dhe lëvizjet e tij të diskutueshme, dhe sidomos ai është i njohur për qëndrimet e tij misogyniste dhe seksiste ndaj grave dhe promovimin e ruajtjes së "maskulinitetit" dhe ndërtimin e një "imazhi macho" të fortë.

Në Republikën e Maqedonisë së Veriut, tashmë dihen rastet "Dhomë Publike", "Dhomë Publike 2", dhe "Dhomë Rome", ku fotografitë e vajzave të reja dhe grave të reja, disa prej tyre të mitura, u ndanë në grupe në rrjetin social Telegram. Përveç fotografive eksplicite, u ndanë edhe pamje video dhe të dhëna personale. Grupet përbëheshin nga 7,000-10,000 anëtarë, ekskluzivisht meshkuj. Këto raste përfaqësojnë

9 <https://www.thesun.ie/news/10628348/nicole-fox-legacy-cocos-law-intimate-images-shared/>

10 <https://skopje1.mk/archives/152284>

11 Maurya C, Muhammad T, Dhillon P, Maurya P. The effects of cyberbullying victimization on depression and suicidal ideation among adolescents and young adults: 2022 gjendet në <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9461154/>

12 Користење на информатичко-комуникациски технологии во домаќинствата и кај поединците, 2023 https://www.stat.gov.mk/pdf/2023/8.1.23.32_mk.pdf

13 Analiza e një sondazhi të kryer midis nxënësve të shkollave të mesme dhe mësuesve në qytetin e Shkupit mbi temën e diskriminimit, ngacmimit dhe gjuhës së urrejtjes, 2022 gjendet në <https://ihr.org.mk/en/publikaciihttps://ihr.org.mk/en/publikacii>

një shembull tipik të dhunës me bazë gjinore të kryer nga abuzimi me teknologjinë. Midis 2019 dhe 2020, tre vajza të mitura u përndoqën në Facebook dhe më pas ranë viktimë e përndjekësit kibernetik që i përdhunoi shumë herë. Ky është vetëm një tregues tjetër pasi format e dhunës në internet (kibernetike) të tilla si ndjekja kibernetike përhapen në hapësirën fizike me pasoja shumë të gjera.¹⁴ Disa vjet më parë, ticktoker-i i njohur si [plavookataa](#) ishte viktimë e dhunës së bashkëmoshatarëve në internet. Ndër ata që e shqetësuan më shumë ishin fëmijët, por kishte edhe të rritur. Komentet negative ndikuan në shëndetin e saj dhe ajo u tërhoq nga TikTok për një periudhë. Pas një pauze prej 6 muajsh, ajo u kthye në hapësirën online duke u bërë thirrje bulistëve kibernetik të mos bënin atë që nuk donin t'u bëhej atyre.¹⁵ Kohët e fundit, një grup nxënësish të shkollës fillore në Kavadar shkarkuan fotot private të shokëve të tyre të klasës, duke i abuzuar në një mënyrë që ata redaktuan përmbajtje të pahijshme që ata më tej i ndanë në grupe private. Qëllimi ishte të tallshin me shokët e klasës dhe të dëmtonin reputacionin e tyre.

14 Делевска С. Демнел и уценувал на Фејсбук, 2020 gjendet në <https://sdk.mk/index.php/makedonija/demnel-i-utsenuval-na-fejsbuk-a-potoa-siluval-tri-devojchina-demneneto-prvpat-vleguva-vo-dva-zakona-so-kazna-do-5-godini-zatvor/>

15 <https://www.slobodnaevropa.mk/a/%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D1%81%D0%B0%D1%98%D0%B1%D0%B5%D1%80-%D0%B1%D1%83%D0%BB%D0%B8%D0%B-D%D0%B3%D0%BE%D1%82-%D0%BD%D0%B0-%D1%82%D0%B8%D0%BA-%D1%82%D0%BE%D0%BA-/3168519.html>

2. KUADRI LIGJOR DHE POLITIK NË BE

Nuk ka standarde uniforme që synojnë në mënyrë specifike dhunën e bashkëmoshatarëve në internet ndërkombëtarisht. Neni 19 i Konventës së OKB-së për të Drejtat e Fëmijës për mbrojtjen nga të gjitha format e dhunës është gjithashtu i zbatueshëm për ngacmimin në internet. Neni 34 i Konventës ka të bëjë me mbrojtjen e fëmijës nga të gjitha format e shfrytëzimit seksual dhe abuzimit seksual, neni 35 dhe neni 36 parashikojnë detyrimin për të marrë të gjitha masat kombëtare, dypalëshe dhe shumëkombëshe për të parandaluar mashtrimin, shitjen ose trafikimin e fëmijëve. Protokollin Fakultativ i Konventës adreson shitjen e fëmijëve, prostitucionin e fëmijëve dhe pornografinë e fëmijëve dhe u bën thirrje shteteve të miratojnë dhe zbatojnë në mënyrë efektive legjislacionin kombëtar. Këshilli i Evropës ka miratuar një sërë masash ligjrisht të detyrueshme që lidhen me ngacmimin në internet, të tilla si: Konventa e Këshillit të Evropës për Mbrojtjen e Fëmijëve nga Shfrytëzimi Seksual dhe Abuzimi Seksual, Konventa për Krimin Kibernetik, Strategjia e Këshillit për të Drejtat e Fëmijës (2022-2027) e cila parashikon qasje dhe përdorim të sigurt të teknologjisë për të gjithë fëmijët, mbrojtje të fëmijëve nga dhuna në internet, sekizmi në internet (kibernetik) dhe dhuna ndërmjet bashkëmoshatarëve.

BE ka miratuar instrumente ligjore specifike që synojnë ngacmimin kibernetik siç janë: Direktiva për të Drejtat e Viktimave dhe Direktiva për Luftimin e Abuzimit Seksual të Fëmijëve. Konventa për Mbrojtjen e Fëmijëve nga Shfrytëzimi Seksual dhe Abuzimi Seksual, e njohur edhe si Konventa Lanzarote, kërkon që Shtetet Anëtare të kriminalizojnë aktet e nxitjes së fëmijëve për qëllime seksuale përmes teknologjive të komunikimit. Komiteti i Konventës gjithashtu u kërkon shteteve të marrin në konsideratë zgjerimin e kriminalizimit kur merren me akte të kryera në internet.

Në nivel kombëtar, shumica e qeverive të Shteteve Anëtare të BE-së kanë zhvilluar kohët e fundit plane veprimi për të luftuar dhunën e bashkëmoshatarëve në internet që përfshijnë linjat e ndihmës, rritjen e ndërgjegjësimit, fushatën dhe rekomandimet se si shkollat duhet të përfshijnë dhunën e bashkëmoshatarëve në internet në politikat dhe procedurat e tyre të brendshme.¹⁶ Por në mungesë të një veprë specifike të dhunës në internet nga kolegët, të gjitha Shtetet Anëtare adresojnë dhunën në internet nga kolegët brenda kuadrit ligjor të veprave të tjera penale në një gamë të gjerë fushash si: dhuna, anti-diskriminimi dhe krimet kompjuterike.

2.1. KUADRI LIGJOR NË REPUBLIKËN E MAQEDONISË SË VERIUT

Kuadri kombëtar për mbrojtjen e fëmijëve nga dhuna është gjithëpërfshirës. Disa nga ligjet në fushën e arsimit përfshijnë dispozita për rregullimin e dhunës së bashkëmoshatarëve (bulizmi), të tjerët i referohen rregullimit të mbrojtjes të fëmijëve nga të gjitha llojet e dhunës. Ligji për Drejtësinë e Fëmijëve mbulon mbrojtjen e fëmijëve nga krimi, dhuna dhe çdo formë tjetër kërcënimi për liritë dhe të drejtat e tyre. Ligji për Mbrojtjen e Fëmijëve ndalon çdo formë diskriminimi, dhune dhe ngacmimi psikologjik dhe fizik (neni12). Ligji për arsimin fillor parashikon që shkollat të përgatisin një Program të Zhvillimit të Punës bazuar në promovimin e mirëqenies së nxënësit, mbrojtjen nga dhuna, parandalimin e diskriminimit (neni 49) Neni 66

¹⁶ Dalla P., Di Pietro A., Morel S., Psaila E. Cyber bullying among young people, 2016 EU, Directorate General for Internal Policies Policy department Citizen rights and constitutional affairs, gjendet në [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571367/IPOL_STU\(2016\)571367_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571367/IPOL_STU(2016)571367_EN.pdf)

rregullon drejtpërdrejt parandalimin e dhunës ndaj nxënësve. Ligji për arsimin e mesëm parashikon masa pedagogjike ndaj nxënësve në rast të shkeljes së detyrave dhe detyrimeve. Dhuna e bashkëmoshatarëve konsiderohet shkelje e detyrave dhe detyrimeve dhe mund të jetë arsye për largimin nga shkolla në varësi të formës së dhunës.¹⁷ Gjithashtu është hartuar një Strategji Kombëtare (2020-2025) dhe një Plan Veprimi për parandalimin dhe mbrojtjen e fëmijëve nga dhuna, në të cilin përcaktohet në mënyrë adekuate dhuna e bashkëmoshatarëve ndaj fëmijëve.

Në Kodin Penal, përkufizimi i dhunës ndaj një fëmije mbulon përkufizimin e dhunës përmes internetit, dhunës së bashkëmoshatarëve dhe ndjekjes dhe gjurmimit të një fëmije (neni 122, paragrafi 41). Gjithashtu në nenin 144, paragrafi 5 thuhet, " Një person i cili publikisht, ose përmes një sistemi informacioni, kërcënon të kryejë një krim për të cilin parashikohet një dënim me burgim prej pesë vjetësh ose një dënim më të rëndë ndaj një personi për shkak të përkatësisë së tij/saj në një racë të veçantë, ngjyrë lëkure, origjinë, origjinë kombëtare ose etnike, seks, gjini, orientim seksual, identitet gjinor, përkatësi në një grup të marginalizuar, gjuhë, shtetësi, origjinë shoqërore, arsim, fe ose besim fetar, besim politik, besim tjetër, paaftësi, moshë, status familjar ose martesor, status prone, shëndetësi, pronë personale dhe status social ose çdo bazë tjetër të parashikuar nga ligji ose marrëveshja ndërkombëtare e ratifikuar në përputhje me Kushtetutën e Republikës së Maqedonisë së Veriut, dënohet me burgim nga një deri në pesë vite." Neni 394(d) kriminalizon "shpërndarjen e materialit racist dhe ksenofob nëpërmjet një sistemi kompjuterik" ndërsa neni 193-a rregullon prodhimin dhe shpërndarjen e pornografisë me fëmijë. Përveç kësaj, legjislatura e cilëson veprën penale sipas këtij neni. Nëse kryhet përmes një sistemi kompjuterik ose mjeteve të tjera të komunikimit masiv, shkelësi dënohet me burgim të paktën tetë vjet.¹⁸

Kur bëhet fjalë për dhunën me bazë gjinore, Republika e Maqedonisë së Veriut ratifikoi Konventën e Stambollit në vitin 2018 dhe në përputhje me Planin e Veprim-it, një Ligj i ri për Mbrojtjen dhe Parandalimin e Dhunës ndaj Grave dhe Dhunës në Familje u miratua në vitin 2021.¹⁹ Në vitin 2023, ndjekja kibernetike dhe ngacmimi seksual kibernetik u kriminalizuan.

Gjuha e urrejtjes me bazë gjinore njihet nga Ligji për Parandalimin dhe Mbrojtjen nga Diskriminimi²⁰ si dhe nga Komisioni për Parandalimin dhe Mbrojtjen nga Diskriminimi. Kërcënimi i sigurisë ose dërgimi i kërcënimeve përmes teknologjisë së informacionit dhe pajisjeve digjitale mund të raportohen në Departamentin e Krimin kibernetik dhe Forenzikës digjitale në Ministrinë e Brendshme, i cili është i vetmi që ka qasje në mekanizmat për mbledhjen e provave në hapësirën online.

17 Georgievska S. Manuali për trajtimin e ngacmimit kibernetik, 2022 gjendet në <https://mladiue.mk/wp-content/uploads/2022/10/Priracnik-za-spravuvanje-so-kiber-nasilstvo-mk.pdf>

18 Kodi Penal, Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë nr. 37/960

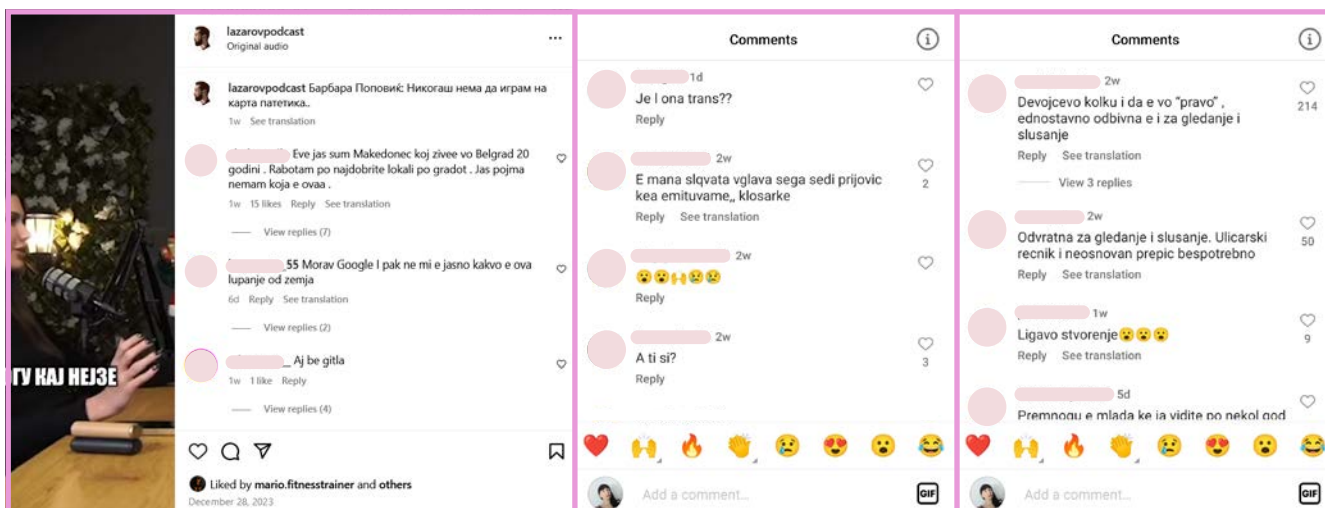
19 Ligji për parandalimin dhe mbrojtjen nga dhuna ndaj grave dhe dhuna në familje, Gazeta Zyrtare e RMV numër 24/21

20 Ligji për parandalimin dhe mbrojtjen nga diskriminimi, Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 258, 2020

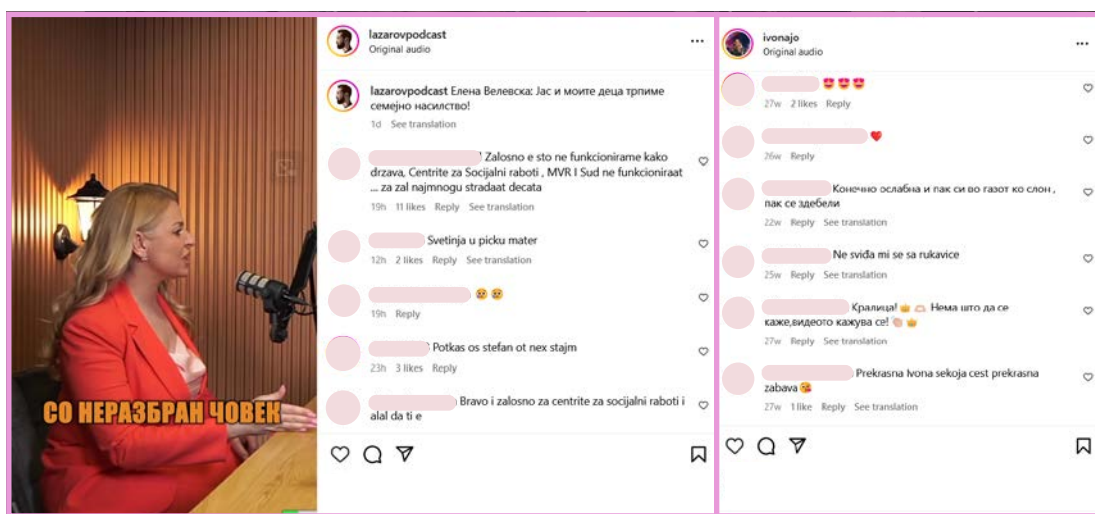
3. GJETJE NGA MONITORIMI I DHUNËS SË BASHKËMOSHATARËVE NË INTERNET (NGACMIMI KIBERNETIK) NGA PERSPEKTIVA GJINORE

Siç u përmend tashmë në seksionin e Metodologjisë, pjesë e qasjes metodologjike përfshinte monitorimin sistematik dhe monitorimin e postimeve në mediat sociale nga 1 janari deri më 20 shkurt. Duke vepruar kështu, u ndoqën narrativat e postimeve dhe podkasteve në profilet publike dhe faqet e ndikuesve dhe YouTuber-ve, si dhe diskutimet tematike në forume të disa mediave online që u gjetën të jenë me interes për të rinjtë. Gjithashtu grupet e komunikimit në platforma të caktuara si [Reddit](#) platforma ku regjistrimet organizohen sipas fushave të interesit. U ndoqën gjithashtu disa faqe/profile në TikTok, Instagram, Youtube dhe Facebook.

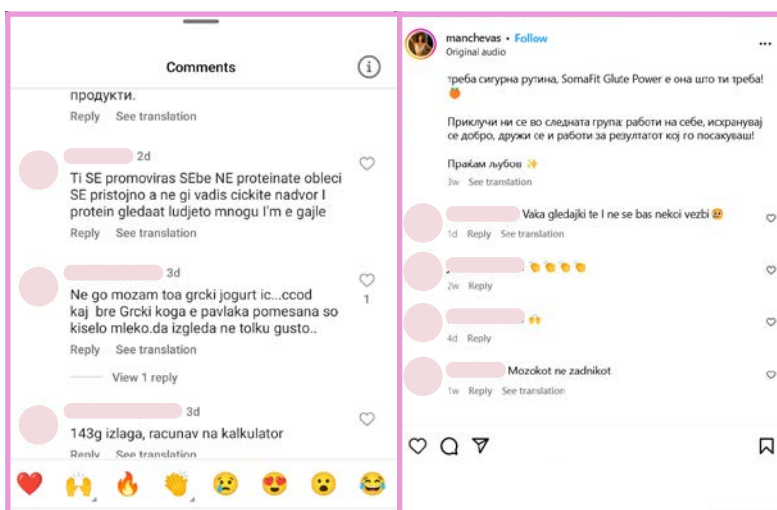
Megjithatë, një numër më i madh i ndikuesve u monitoruan, vetëm ato u treguan ku u vëzhguan postimet me interes për analizën, d.m.th. ku u vërejtën komente negative shqetësuese, komente që tallen, degradojnë një person (a) të caktuar dhe që mund të nxisin gjuhën e urrejtjes. Kështu, në profilin e [Stefan Lazarov](#) një nga jutjuberët më të famshëm që ka mbi 114.000 ndjekës, pavarësisht nga fakti se sipas vetë postimeve/videove rregullat që gjuha e urrejtjes, përdhosja, racizmi, etj. nuk mbështeten, ka ende komente që tregojnë dhe/ose mund të iniciojnë gjuhën e urrejtjes, si dhe komente të papërshtatshme, denigrimi i mysafirit, etj. Për shembull, gjatë vizitës së këngëtareve, një nga brezi i ri i këngëtareve maqedonase dhe një tjetër nga brezi i vjetër i këngëtareve, pati komente seksiste dhe misogyniste në lidhje me pamjen, veshjen, sjelljen e këngëtareve. Në këto dy raste, shumica e komenteve vijnë nga të rinjtë që ndjekin youtube, por një pjesë e jashtëzakonshme vjen edhe nga vajzat e reja. Vajzat më së shpeshti komentojnë në kontekstin e pamjes, për shembull "sa e përshtirë është të shikosh dhe të dëgjosh", "sa e shëmtuar dhe antipatike është", "rrugaçe" e kështu me radhë. Ka edhe komente që i referohen "sjelljes" së këngëtarëve, domethënë aludojnë në faktin se këngëtarët "nuk sillen në mënyrë të përshtatshme" në emision. Pamja e ekranit më poshtë e tregon qartë këtë.

Në [rastin tjetër](#), mund të shihet se një pjesë e komenteve, në vend që të japin mbështetje kur personi flet se ka kaluar një rast të dhunës në familje, komentet janë në drejtim të asaj se "nuk është shenjtore", domethënë se ajo është vetë fajtores për atë që i ka ndodhur. Një model i tillë negativ i sjelljes mund të dekurajojë të tjerët që kalojnë të njëjtën përvojë ose të ngjashme për të kërkuar ndihmë dhe mbështetje, si dhe ata që janë viktimat të ngacmimit në internet për t'i parandaluar ata të kërkojnë ndihmë. Ky fenomen është i pranishëm edhe në vëzhgimin e mëtejshëm të postimeve në mediat sociale. Kështu, në disa raste vërehet se viktimat fajësohen për ngacmim kibernetik dhe thuhet "se nuk janë të aftë dhe të fortë sa duhet për të rezistuar" dhe se "kur ata zgjedhin të jenë (më shumë) të njohur dhe të dukshëm në rrjetet sociale duhet të dinë se si të përballen me presionin negativ." Deklaratat e tilla shpesh vijnë nga iluzioni se njerëzit, përfshirë të rinjtë, kanë fuqinë për të shmangur lëndimin nga të tjerët.

Gjithashtu mund të vërehet në profilin/façen e [Ivonës](#) se vajzat më shpesh komentojnë përsëri në lidhje me pamjen fizike ose peshën. Pra, komentet fyese shpesh mund të vërehen.

Në profilin në Instagram të [Ana Stojanova](#) ku ajo më së shpeshti flet dhe regjistron video në lidhje me jetën e shëndetshme, palestrën dhe dietën e shëndetshme, vërehen shumë shpesh komente seksiste nga ndjekësit meshkuj si "ju nuk promovoni ushqimin, promovoni c...dhe, visheni me dinjitet." Ose komente si "truri, jo gomari", d.m.th. që vajzat i kushtojnë shumë rëndësi pamjes fizike dhe lënë pas dore intelektin.

Kjo tregon se ende mbizotërojnë stereotipet dhe paragjykimet s se shqetësimet e bukurisë dhe pamjes tek vajzat nuk lidhen pozitivisht me shkallën e tyre të inteligjencës. Vajzat shihen kështu si një individ njëdimensional, sesa si individë shumë-shtresorë që i kushtojnë vëmendje segmenteve të shumëfishta.

Misogjinia, urrejtja dhe paragjykimi ndaj vajzave/grave janë zakonisht të pranishme tek burrat. Në përgjithësi pranohet se mizogjinia është pasojë e patriarkalizmit dhe termi mund të zbatohet për individë të caktuar, si dhe për sisteme, shoqëri ose kultura më të mëdha. Vlen të përmendet se ekziston edhe gjuha e shëmtuar seksualizuese, kritika për pamjen femërore përmes objektivizimit seksual të vajzave/grave, atribuimi, tallja në bazë të pamjes dhe veshjes, dhënia e "këshillave" se sa "të denja" duhet të duken në fotografi, si të vishen në mënyrë të përshtatshme. Shpesh konsiderohet se nëse ata shqetësohen në ndonjë mënyrë, atëherë ata mbahen përgjegjës për të. Kështu, stereotipet dhe idealet gjinore se si vajza/gruaja ose djali duhet të duken dhe të sillen në mënyrë të përshtatshme me rolet gjinore të sjelljes të përcaktuara kulturalisht (shoqërisht) riprodhohen (jo) qëllimisht në hapësirën digjitale.

Shumë shpesh djemtë ndikues të njohur (p.sh. [Aleksandar Dinev](#)) janë objekt i komenteve negative, nënçmuese dhe shqetësuese. Komentet në profilet e tyre nga meshkujt e rinj lidhen kryesisht me një bazë të mbrojtur (diskriminuese) siç është orientimi seksual. E njëjta gjë ndodh jo vetëm në profilet/faqet e tyre në rrjetet sociale, por edhe kur vizitojnë njerëz të tjerë - jutjubera. Kështu që pamjet e mëposhtme e pasqyrojnë këtë.

Gjatë intervistës së tij në Sitel TV, ai flet hapur se ishte viktimë e dhunës së bashkëmohatarëve dhe se për një periudhë të caktuar kishte pasur mendime vetëvrasëse. Në një fragment të intervistës të postuar në llogarinë e tij në Instagram, komentet përsëri shkojnë në drejtim negativ, duke e quajtur atë me fjalë më të ashpra. Këtu, mund të vërehet një ndryshim në modelet e sjelljes midis vajzave dhe djemve. Në këtë rast, ndërsa vajzat japin mbështetje dhe thonë "ndal ngacmimit dhe dhunës së bashkëmohatarëve" dhe vendosen në mbrojtje të kur ndikuesi ofendohet, djemtë vazhdojnë me komente negative në lidhje me orientimin e tij të pretenduar seksual. Vajzat tregojnë më shumë ndjeshmëri ndaj personit dhe hyjnë në diskutim në internet me ata që kryejnë ngacmimin.

Në të njëjtin drejtim janë komentet në platformën TikTok në profilin e ndikuesit Stefan Krstevski ([Steki \(@steki_k\)](#)) në postimet e fundit video që ai ka ndarë. Komentet nga ndjekësit më të rinj meshkuj lidhen kryesisht me orientimin seksual dhe më së shpeshti përdoren fjalë dhe emra të shëmtuar. Megjithatë, ka edhe komente kërcënuese të tilla si "një armë për ju." Vajzat përsëri tregojnë më shumë ndjeshmëri dhe ndikuesi u përgjigjet disa prej komenteve.

Hulumtimet më të vjetra në rastet e dhunës së bashkëmoshatarëve në internet thonë se është më mirë të injoroni, bllokoni, të mos u përgjigjeni komenteve në mënyrë që të mos i inkurajoni ata të replikojnë më tej. Por hulumtimet më të fundit thonë se strategjia e mosushqyerjes së trollit ose injorimi i ngacmuesit nuk është një qasje e mirë. Një qasje më e mirë dhe praktikë më premtuese që do të zvogëlojë komentet negative është kundër-përgjigja, domethënë përfshirja dhe organizimi i mbështetjes nga njerëz dhe mbështetës të të njëjtit mendim nga komuniteti i tyre personal dhe/ose profesional, të cilët do të shkruanin publikisht mesazhe mbështetëse. Është gjithashtu një shfaqje publike e atyre që ndajnë komente denigruese dhe komente të shëmtuara që mund të iniciojnë gjuhën e urrejtjes.

Bazuar në këto dhe shembujt e mëparshëm, mund të theksohet se për djemtë influencues komentohet më shpesh në bazë të orientimit të supozuar seksual, domethënë mbi baza diskriminuese dhe kryesisht nga ndjekësit meshkuj. Ndërsa në mesin e vajzave dhe grave influencuese, më së shpeshti komentohet në bazë të pamjes fizike dhe më së shpeshti me komente seksiste dhe misogyniste që vijnë pothuajse në mënyrë të barabartë nga ndjekësit meshkuj dhe femra. Mund të konkludohet se shumica e ndjekësve meshkuj që kryesisht përdorin një narrativ negativ që mund të shkaktojë gjuhë urrejtjeje dhe ngacmim kryesisht fshihen pas një profili të shënuar me shkurtesa ose fjalë dhe/ose pas profileve të rreme që nuk mund t'i referohen identitetit të tyre të vërtetë. Kjo sigurisht tregon se anonimiteti është një faktor kryesor inkurajues në ngacmimet në internet.

Dy rastet e fundit tregojnë se djemtë mund të jenë gjithashtu viktimat të llojeve të caktuara të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet, para së gjithash djem që devijojnë nga normat e heteronormativitetit dhe nga rregullat e pashkruara me rrënjë kulturore dhe shoqërore të feminitetit dhe maskulinitetit. Kështu, vërehet se djemtë që duken, vishen dhe shprehen në një mënyrë më femërore, si dhe ata që përmes identitetit të tyre vizual supozohet se kanë një orientim seksual të ndryshëm nga ai heteroseksual. Mashkulloriteti hegjemonik, i cili përfshin epërsinë mbi të gjitha format e feminitetit dhe thekson autoritetin, fuqinë dhe dominimin mbi

gratë si karakteristikat kryesore, përforcon format e dhunës dhe ngacmimit të bashkëmoshatarëve dhe mbi të gjithë ata djem dhe burra që me sa duket u mungojnë këto karakteristika.

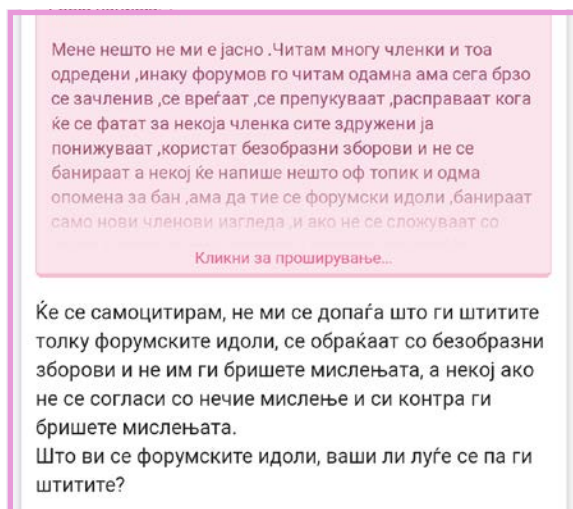
Ndërsa postimet dhe rrëfimet u konsideruan në mënyrë cilësore nga këndvështrimi gjinor, komentet u konsideruan gjithashtu në mënyrë sasiore për sa i përket pëlqimeve/klikimeve të marra. Për ilustrim, komentet e tipit "të neveritshme dhe të pështira për t'u parë dhe dëgjuar, të ngathëta" kur vizitonin një influencues dhe këngëtar të brezit të ri në një YouTube të famshëm morën pak më shumë se 300 pëlqime/klikime.

Profili ose faqja e Shoqërisë Patriotike përfaqësohet në Facebook, Instagram, YouTube. Llogaria në YouTube ka rreth 6,000 abonentë, rreth 34,000 ndjekës në Instagram dhe 10,000 ndjekës në Facebook. Siç tregon vetë emri i profilit, faqja dhe videot kryesisht ndajnë përmbajtje që lidhen me patriotizmin, domethënë një qëndrim mbështetës ndaj atdheut, popullit, kombit, vlerësimit të tyre, dhe shpesh të lidhura ngushtë me nacionalizmin. Përmes profilit shpesh shiten bluza, kanatiere me parullat "Liri ose vdekje!", por është gjithashtu e dukshme se po kryhen veprime humanitare për të mbështetur individët, klubet e futbollit, kuzhinat popullore. Ndër postimet më të fundit në YouTube është një video që diskuton komunitetin LGBT dhe feminizmin "modern", i cili tregon një numër komentesh nën video, duke përfshirë që "fjalori i personave të ftuar në diskutim duhet të censurohet", por edhe shumë komente negative ndaj vajzës së vetme që diskuton në podcast dhe që gjatë diskutimit tregon pikëpamje më liberale në lidhje me komunitetin LGBT dhe feminizmin. Kështu, disa nga komentet janë në drejtimin "Çfarë e trondit vajzën, kjo nuk ka 2 gram logjikë në të, shumë e keqe, vajza është e shpëlarë nga truri, ose vajza nën trajtim urgjent." Komentet tregojnë se si një pikëpamje që nuk përkon plotësisht me pikëpamjen e mysafirëve të tjerë, por edhe të ndjekësve në rrjetet sociale, mund të kontribuojë në mungesën e respektit për bashkëbiseduesin, por edhe në gjuhën e urrejtjes me bazë gjinore në internet që përfshin diskursin fytes, përdorimin e gjuhës përbuzëse dhe komentet degraduese. Por gjithsesi vlen të theksohet se një pjesë e vogël e shikuesve të podcastit midis të ftuarve meshkuj njohën gjithashtu ndikimin e "shovinizmit dhe propagandës" së Andrew Tate, të cilën e përmendëm më herët që ndiqet mjaft nga djemtë dhe vajzat dhe që njihet për përhapjen e mizogjinisë në rrjetet sociale dhe intensifikimin e fenomenit negativ të maskulinitetit toksik.²¹

Kur bëhet fjalë për rrëfimin e diskutimeve tematike në forume, mund të vërehet se atje komentet bëhen më "lirshëm", si dhe shumë më gjerësisht për shkak të temave të mbuluara, por edhe për shkak të anonimitetit më të madh që ofrojnë forumet. Në forume, personat më shpesh përdorin emra dhe fjalë/ose shkurtesa të tjera që nuk lidhen me identitetin e tyre të vërtetë. Forumet kanë rregullat dhe rekomandimet e tyre për sjelljen. Moderatorët kanë përgjegjësi për organizimin dhe mirëmbajtjen e forumit, por theksohet gjithashtu se anëtarët gjithashtu kanë përgjegjësi. Ndër rekomandimet e sjelljes, theksohet se sugjerohet të jesh i sjellshëm dhe kur nuk ndan të njëjtin mendim me dikë, të mos ofendosh, të mos përdorësh sulme personale, të mendosh para se të përgjigjesh. Ekziston edhe mundësia për të raportuar mendime fyese dhe kërcënuese. Për shembull, në forumet tematike të *Femina* për tema të tilla si "Njohja me njëri-tjetrin", "Këshilla nga ana e mashkullit" dhe "Këshilla nga ana e mashkullit për të gjitha vajzat", shpesh mund të vërehet se djemtë që komentojnë, por vërehet se disa anëtarë të forumit konsiderojnë se ka "mjaft fyerje, se ka sulme të synuara dhe të kombinuara ndaj një anëtari (eve) të veçantë, por që ato nuk fshihen dhe nuk merren

21 https://www.youtube.com/watch?v=kIR_wQEA_hM&t=1831s

paralajmërimë, dhe se disa nga anëtarët meshkuj bashkohen për një qëllim specifik." Forumi i [Kajgana](#) gjithashtu shënon fyerje dhe denigrime me konotacione seksuale në nënforume për tema të caktuara, pavarësisht nga fakti se ka rregulla që duhet të respektohen edhe atje. Kjo tregon se nevojitet monitorim më i rregullt i komunikimit në forume dhe përgjigje në kohë nga moderatorët dhe administratorët.

[Platforma Reddit](#) është një koleksion të dhënash të krijuara nga përdoruesit e regjistruar në formën e një sistemi të tabelës për shpallje. Hyrjet organizohen sipas fushave/temave me interes që quhen nënredit. Kështu, në një nën-temë që i referohet rastit të fundit të ngacmimit kibernetik të nxënëseve nga shokët e tyre të klasës përmes aplikacionit "doxing (shpërndarjes së informacionit konfidencial në këtë rast fotot e individëve pa lejen e tyre dhe ndarjen e tyre në grupe dhe mesazhe), mund të theksohet se të rinjtë komentojnë se" nuk janë fëmijët ata që duhet të fajësohen, por nënat e tyre, nënat e tyre janë për..." reflektive dhe komente se" imazhet në profilet personale në rrjetet sociale janë publike dhe se të gjithë kanë të drejtë të shkarkojnë fotografinë. "Kjo do të thotë, të justifikosh dhe të japësh komente mbështetëse për ata që i kanë ndarë fotografitë dhe i kanë montuar ato. Ka gjithashtu një numër diskutimesh në lidhje me dhunën e bashkëmoshatarëve në internet ku viktimat përsëri fajësohen duke thënë se nuk ishin "në gjendje" të përballonin presionin në internet, d.m.th. komentet pasqyrojnë mentalitetin se vajzat janë "të dobëta" dhe për këtë arsye nuk mund të përballojnë individë anonimë që i sulmojnë ato në internet.

3.1. GJETJET E GRUPEVE TË FOKUSIT

Gjetjet nga grupet e fokusit të mbajtura me nxënësit e shkollave të mesme, të gjitha vajzat konfirmojnë se dhuna e bashkëmoshatarëve në internet është më e përfaqësuar në mesinxher, d.m.th. mesinxher dhe aplikacione të ngjashme që lejojnë komunikim të drejtpërdrejtë midis ngacmuesit (kryerësit të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet) dhe personit të ngacmuar. Mundësia e grupimit më të lehtë dhe më të thjeshtë të nxënësve në hapësirën kibernetike sesa në hapësirën fizike është gjithashtu një faktor kontribues në përjashtimin social të nxënësve të caktuar që qëllimisht mbeten të izoluar nga një grup. U deklarua gjithashtu se dhuna e bashkëmoshatarëve në internet është më e përhapur në hapësirën e lojërave, e cila mbështet hulumtimet e mëparshme, si dhe gjetjet e marra nga sondazhi. Sipas nxënësve, rrjetet ku dhuna e bashkëmoshatarëve në internet është më e përhapur janë TikTok dhe Instagram, të

cilat përsëri përkojnë me rezultatet e sondazhit, por edhe me vëzhgimin sistematik të narrativave në rrjetet sociale, ku TikTok gjithashtu ka provuar të jetë një rrjet social ku mbizotëron dhuna e bashkëmoshatarëve në internet.

Ndër format e ngacmimit kibernetik që hasen më shpesh ishin maskimi, d.m.th. krijimi i një profili të rremë në rrjetet sociale, ndarja e mëtejshme e imazheve të rreme, të montuara, si dhe thashetheme, shpifje, d.m.th. shpifje ku përfshihen informacione imagjinare për personat, dhe shumë shpesh komente në lidhje me pamjen fizike me qëllim që të tallen, nënçmojnë, degradojnë personat. Shpesh kjo përfshin ngacmime të bazuara në një karakteristikë të mbrojtur, domethënë, më së shpeshti në një orientim seksual të perceptuar. Këto gjetje korrespondojnë me hulumtimet e mëparshme, por edhe me gjetjet e monitorimit të mediave sociale ku u konkludua se tallja, denigrimi, ngacmimi i bazuar në një veçori të mbrojtur dhe shpërndarja e fotografive të rreme të montuara janë forma më e zakonshme të ngacmimit kibernetik.

Kur u pyetën se cili është profili i abuzuesit (kibernetik) në internet, përgjigjet janë në drejtimin që më së shpeshti këta janë fëmijë që janë të pasigurt në vetvete dhe duan të portretizojnë veten si më të fuqishëm, dominues, për të tërhequr vëmendjen dhe për të qenë popullorë. Por nga ana tjetër, fëmijët që kanë prishur marrëdhëniet familjare, si dhe njerëzit që nuk pranojnë diversitetin, nuk pranojnë dikë që kërcen nga mjedisi dhe standardi i imponuar shoqëror. Gjatë monitorimit të rrjeteve sociale, ishte e dukshme që një pjesë e madhe e personave komentuan me fjalë të shëmtuara, degraduese dhe shpesh iu referuan personave që janë të ndryshëm dhe që në pamjen dhe stilin e tyre personal autentik, mënyra e shprehjes verbale dallohet nga mjedisi/standardi. Nga e cila mund të konkludohet se viktimat e ngacmimit kibernetik janë persona që tërhiqen nga mjedisi dhe standardet e përcaktuara kulturore të sjelljes dhe pamjes. Por u theksua gjithashtu se nxënësit që kanë një shkallë më të ulët të vetëvlerësimit dhe kanë aftësi më të ulëta socializimi janë më shpesh viktima të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet. Kjo në të vërtetë bazohet në hulumtimet e mëparshme të bëra në shkallë globale, ku theksohet se aftësitë sociale, komunikimi, lidhja me bashkëmoshatarët gjithashtu ndikojnë në shqetësim.

Arsyet kryesore pse djemtë kryejnë dhunë në internet nga bashkëmoshatarët ndryshojnë nga arsyet pse vajzat kryejnë ngacmime në internet. Kështu, djemtë më së shpeshti ushtrojnë dhunë në internet ndaj bashkëmoshatarëve për shkak të dëshirës për të dominuar, për shkak të pushtetit, por edhe për të qenë interesantë. Duhet të theksohet gjithashtu se sjellja në hapësirën kibernetike shpesh është gjithashtu një pasqyrim i marrëdhënieve familjare në rastet kur marrëdhëniet familjare janë të prishura dhe ku babai është autori i dhunës. Në raste të tilla, fëmijët meshkuj ndërmarrin këtë model sjelljeje në hapësirën kibernetike. Vajzat shpesh kryejnë dhunë në internet për shkak të xhelozisë ndaj bashkëmoshatareve të tyre. Më së shpeshti janë djemtë që dërgojnë komente me qëllim të fyerjes dhe komentet nga ana e tyre janë shumë më vulgare dhe seksiste. Vajzat dërgojnë/shkruajnë komente që lidhen më shumë me peshën ose pamjen. Në përgjithësi, kjo konfirmohet nga monitorimi i rrjeteve sociale. Djemtë përcjellin fotografi që u janë dërguar më parë vetëm atyre si konfidenciale, por përfitojnë nga besimi dhe ua përcjellin të tjerëve për tallje. Gjetjet e sondazhit konfirmuan gjithashtu motivet dhe arsyet e ndryshme të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet nga djemtë dhe vajzat.

Në fokus grupet, u theksua se vajzat kanë ndjeshmëri më të madhe, e cila në fakt korrespondon me gjetjet e vëzhgimit në rrjetet sociale ku vajzat më shpesh ngriheshin në mbrojtje të personit të cilit i drejtoheshin komentet shqetësuese. Sipas

të anketuarve nga fokus grupet më shpesh kërkojnë ndihmë nëse janë viktima të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet sesa djemtë që do të kërkonin ndihmë më rrallë. Kjo lidhet me pritshmëritë sociokulturore ku djemve u kërkohet të kenë më shumë vetëbesim dhe të tregojnë një aftësi më të madhe për vetë-transhëndencë dhe vetë-menaxhim me ngacmime.

Lidhur me dallimet gjinore në format e dhunës së bashkëmoshatarëve në internet që prekin djemtë dhe vajzat dhe hulumtimet e mëparshme në terma globalë, por edhe monitorimi i rrjeteve sociale tregon se vajzat janë më shpesh të ekspozuara ndaj rrezikut të marrjes së imazheve në një mesazh ose redaktimit të fotografive të tyre dhe përcjelljes së tyre në grupe në mënyrë që të tallen. Vajzat gjithashtu tallen më shpesh për pamjen e tyre fizike. Djemtë më së shpeshti tallen nëse janë më autentikë, nëse janë më të tërhequr dhe nëse janë më shumë në shoqërinë e vajzave dhe në atë rast shpesh konsiderohen se kanë një orientim seksual të ndryshëm.

Lidhur me pasojat e dhunës së bashkëmoshatarëve në internet të anketuarit në fokus grupet treguan se vajzat kanë pasoja më të mëdha psikologjike veçanërisht nëse janë forma të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet siç janë fotot e rreme nudo të montuara. Vetëvlerësimi i ulët, depresioni, izolimi, ndryshimi i mjedisit jetësor dhe shkollimi u vunë në dukje si pasoja të ngacmimit kibernetik. Për djemtë, u theksua se ata kanë tendencë të izoloohen më shumë. Shpesh, djemtë që janë viktima të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet, siç dëshmohet nga fakti se kur monitorojnë rrjetet sociale, konsiderohen të kenë një orientim seksual të ndryshëm nga heteroseksualët. Megjithatë, doli në përfundimin se tejkalimi i dhunës së bashkëmoshatarëve në internet është individuale dhe varet nga shkalla e vetëvlerësimit të personave, ndjeshmëria, mbështetja që ata kanë në shtëpi dhe në mjedis.

Kur u pyetën se si mund të parandalohet ose zvogëlohet ngacmimi në internet dhe kush duhet të përfshihet në zgjidhjen e problemit, të anketuarit theksuan se është e nevojshme të punohet në edukimin e bashkëmoshatarëve me shembuj konkretë dhe raste studimore, edukim të rregullt dhe më të mirë të mësuesve në lidhje me çështjet, duke punuar me prindërit në mënyrë që ata të mund të njohin në kohë shenjat e dhunës së bashkëmoshatarëve në internet tek fëmijët e tyre. Të përfshihen më tej autorët e dhunës kibernetike në programet arsimore, të bisedohet ta përmes një ndërmjetësi, për të zvogëluar stigmën dhe turpin për të shkuar te një psikolog. Psikologët duhet të angazhohen më aktivisht në programet parandaluese dhe të rrisin kapacitetet e tyre. Gjithashtu u vu re se u prezantuan masa ndëshkuese për autorët e dhunës së bashkëmoshatarëve, për të mbështetur viktimat dhe për të treguar ndjeshmëri më të madhe sidomos nga djemtë.

Lidhur me ndikimin e influencësve, u theksua se ata, gjithashtu, janë shumë shpesh viktima të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet, gjë që në fakt u tregua gjatë vëzhgimit të rrjeteve sociale. Ato mund të kontribuojnë në krijimin e emisioneve/podkasteve për të parandaluar ngacmimin. Gjithashtu u theksua se ato ndikojnë në krijimin e modeleve të maskulinitetit toksik që përsëri përkrijnë me gjetjet e monitorimit të mediave sociale, si dhe se ato promovojnë një model të paarritshëm të bukurisë. Jutjuberët mund të nxisin dhunën e bashkëmoshatarëve dhe të bëhen një model negativ i sjelljes, veçanërisht për nxënësit e shkollave fillore që i ndjekin ata shumë më tepër. Këto janë sigurisht të dhëna shumë më shqetësuese që tregojnë nevojën për arsimim edhe në shkollat fillore. Sipas të anketuarve, ndikuesit dhe jutjuberët ende nuk kanë shumë ndikim në mesin e nxënësve të shkollave të mesme.

4. GJETJET E SONDAZHIT

Sondazhi u krye në një mostër prej 1,017 nxënësish nga viti i tretë dhe i katërt i shkollës së mesme nga të cilët 55.1% (560) vajza, 43.3% (440) djem dhe 1.7% (17) nuk u përgjigjën. U mbuluan 18 shkolla nga të 8 rajonet planore, përfshirë shkollat nga zonat urbane dhe rurale.

Lidhur me çështjen e kohës së kaluar në rrjetet sociale, nxënësit kalojnë mesatarisht 4.33 orë në ditë në rrjetet sociale. Vajzat kalojnë më shumë kohë se djemtë në rrjetet sociale, pra 4.75 orë në ditë, ndërsa mesatarja për djemtë është 3.84. Mesatarisht, vajzat shpenzojnë rreth 1 orë më shumë në ditë në rrjetet sociale sesa djemtë. Kur bëhet fjalë për përdorimin e rrjeteve sociale, nxënësit përdorin më së shumti rrjetin social Instagram, i cili gjithashtu u theksua si më i përdoruri në diskutimet në fokus grupe. I dyti më i përdorur është Tik Tok, dhe i treti është You Tube.

Krahasuar sipas gjinisë, dallimet për sa i përket përdorimit të rrjeteve sociale nuk janë të mëdha, por ato janë ende të rëndësishme. Për shembull, You Tube u përgjigj se përdoret nga 3.49% e djemve kundrejt 3.15% të vajzave. Me Facebook, diferenca është 2.21% - djem dhe 2.05% vajza. Kur përdoret Tik Tok, diferenca është pak më e madhe, kështu që 3.27% e djemve u përgjigjën se e përdorin më shpesh, ndërsa për vajzat kjo përqindje është 3.90%. Instagrami përdoret pothuajse në mënyrë të barabartë nga vajzat dhe djemtë.

Kur bëhej fjalë për mënyrën e përdorimit të rrjeteve sociale, nxënësit u përgjigjën se më së shumti përdorin rrjetet sociale për të komunikuar. Kjo pasohet nga dëgjimi i muzikës (4.23%), shikimi i videove (3.95%). Të rinjtë relativisht më pak publikojnë statute, foto dhe video (2.39%) ndërsa edhe më pak komentojnë dhe ndajnë postimet (2.07%). Megjithatë, ka dallime gjinore në mënyrën e përdorimit të rrjeteve sociale. Kështu, vajzat janë më aktive në rrjetet sociale sesa djemtë për sa i përket publikimit me 2.65% krahasuar me djemtë me 2.05%. Në të njëjtën kohë, vajzat komentojnë dhe ndajnë më shumë (2.19%) krahasuar me djemtë (1.92%), si dhe komunikojnë më shumë (4.41%) sesa djemtë (4.06%). Aktiviteti i vetëm që djemtë (2.96%) ushtrojnë më shumë se vajzat (2.06%) është luajtja e lojërave, gjë që konfirmohet edhe përmes grupeve të fokusit. Vajzat janë më të prirura të postojnë statute dhe fotografi, të komentojnë dhe të ndajnë, të komunikojnë, të lexojnë, të ndjekin lajmet dhe trendet sesa djemtë.

Lidhur me pyetjen nëse kanë qenë subjekt i dhunës së bashkëmohatarëve në internet gjatë vitit të kaluar, rreth 1/5 e nxënësve u përgjigjën se ishin (8.8%) ose ndoshta ishin (nuk janë të sigurt) (10.6%) se ishin viktimë e ngacmimit kibernetik. Përgjigjet mund të kenë qenë dhe/ose nuk janë të sigurt se ishin subjekt i ngacmimit kibernetik për shkak të përkufizimit klasik që u përdor në hulumtim se është diçka që ndodh midis bashkëmohatarëve dhe se është diçka që përsëritet dhe zgjat për një periudhë të gjatë kohore, dhe sipas tendencave të reja dhe evolucionit të përkufizimit, nuk ka nevojë që vepra të jetë e përsëritur. Kështu, një numër i lartë i nxënësve që u përgjigjën se nuk ishin të sigurt nëse kishte ndodhur dhuna në internet nga bashkëmohatarët (10.6%) interpretohet në kontekstin e përkufizimit klasik.

Krahasuar me gjininë, vajzat ishin në një masë më të madhe subjekt i dhunës së bashkëmohatarëve në internet në periudhën e kaluar sesa djemtë, ku 11.7% e vajzave u përgjigjën pozitivisht, kundrejt 5.0% të djemve. Kjo gjithashtu ndërlihet me faktin

se vajzat kalojnë më shumë kohë në rrjetet sociale, veçanërisht në komunikim, ndarjen e statuseve, postimeve dhe fotografive. Koha e kaluar në rrjetet sociale lidhet pozitivisht me ekspozimin ndaj një lloji dhune të bashkëmoshatarëve në internet.

Kur bëhet fjalë për mënyrën se si ata ishin subjekt i dhunës së bashkëmoshatarëve në internet, ata thanë se ngacmimi përbëhej nga thashetheme 35.8%; 8.0% u përgjigjën se morën mesazhe të padëshiruara; 5.9% se ishin subjekt i ngacmimeve seksuale, 4.3% për të qenurit të injoruar, 3.2% se fotot e tyre ishin postuar pa leje dhe 3.2% se ishin subjekt i ndjekjes në internet. Vajzat janë shumë më të prekura nga thashethemet (41.6%) në krahasim me djemtë (25.4%) dhe më shpesh i nënshtrohen ndjekjes në internet në krahasim me djemtë 4.0% kundrejt 1.7%. Këto gjetje mbivendosen me gjetjet nga grupet e fokusit ku vajzat gjithashtu theksuan se ato janë më të prekura nga thashethemet dhe ndjekja në internet. Nga ana tjetër, një përqindje pak më e lartë e djemve (11.9%) u përgjigjën se marrin mesazhe të padëshiruara krahasuar me vajzat (6.4%). Djemtë (6.8%) u përgjigjën në një masë më të madhe se ata ishin subjekt i injorimit/përrjashtimit në grupet e rrjeteve sociale në krahasim me vajzat (3.2). Si vajzat ashtu edhe djemtë ishin afërsisht në mënyrë të barabartë subjekt i ngacmimit seksual: 5.6% kundrejt 5.1%.

Lidhur me pyetjen se ku kanë përjetuar më shpesh ngacmimin kibernetik, shumica e përgjigjeve janë se ndodh në rrjetet sociale (4.32%), pasuar nga mesazhet e çastit (3.39%) dhe forumet në internet (2.54%). Në diskutimet në fokus grupe, u theksua se dhuna e bashkëmoshatarëve në internet është më e përfaqësuar në mesazhe ose mesinxher dhe në aplikacione që lejojnë komunikim të drejtpërdrejtë. Duke marrë parasysh se të gjithë pjesëmarrësit në fokus grupet ishin vajza, gjetjet përputhen me gjetjet e mëposhtme të sondazhit se vajzat janë më të ndjeshme ndaj dhunës së bashkëmoshatarëve në internet përmes mesazheve të çastit. 3.63% e vajzave u përgjigjën se janë më të ndjeshme ndaj dhunës së bashkëmoshatarëve në internet përmes mesazheve të çastit ndërsa 3.09% e djemve u përgjigjën njësoj. Përgjithësisht përmes rrjeteve sociale: 4.48% e vajzave janë më të prekura nga dhuna e bashkëmoshatarëve në internet sesa djemtë (4.11%). Kur u pyetën se në cilin rrjet social ndodh dhuna e bashkëmoshatarëve, 41% e nënësve mendojnë se ndodh në Instagram, pasuar nga X me 25.2% dhe Tik Tok me 12.4%, që korrespondon me kohën e kaluar në secilin prej këtyre rrjeteve.

Kur u pyetën se kush është më shpesh viktimë e dhunës së bashkëmoshatarëve në internet, si vajzat ashtu edhe djemtë u përgjigjën se janë vajza (44.9%). 40.7% e të rinjve besojnë se si vajzat ashtu edhe djemtë janë viktima të ngacmimit në internet. Duhet të kihet parasysh se gjatë dhënies së këtyre përgjigjeve, subjektet udhëhiqen nga perceptimi personal. Vajzat gjithashtu kanë shumë më shumë gjasa (56.9%) ta konsiderojnë veten subjekt të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet sesa djemtë (13.3%).

Ekzistojnë gjithashtu dallime gjinore në arsyet/motivet pse djemtë dhe vajzat kryejnë dhunë të bashkëmoshatarëve në internet. Gjetjet këtu përkohë me gjetjet e grupeve të fokusit. Kështu, djemtë më së shpeshti kryejnë dhunë në internet ndaj bashkëmoshatarëve për shkak të dëshirës për të treguar pushtet (3.89%), dhe pastaj për shkak të një shakaje (3.86%). Tek vajzat, arsyet ose motivet e kryerjes së dhunës së bashkëmoshatarëve në internet janë hakmarrja (3.83%) dhe urrejtja (3.81%), e ndjekur nga zilia (3.79%).

Nga të dhënat e mësipërme të marra gjatë analizimit të përgjigjeve të anketës, mund të konkludohet se vajzat janë më të prekura nga dhuna e bashkëmoshatarëve

në internet. Perceptimi midis vajzave dhe djemve është se vajzat janë më shpesh viktimat të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet. Dallimet gjinore ekzistojnë edhe në format e dhunës së bashkëmoshatarëve në internet nga të cilat preken nxënësit, por edhe në arsyet pse nxënësit ushtrojnë dhunë të bashkëmoshatarëve në internet. Vetëm me ngacmimet seksuale në internet ka një përqindje pothuajse të përafërt, domethënë një numër i përafërt i djemve dhe vajzave kanë deklaruar se kanë qenë subjekt i ngacmimeve seksuale në internet.

5. KONKLUZION

Dhuna e bashkëmoshatarëve në internet zakonisht përcaktohet si ngacmim verbal ose psikologjik i përsëritur i kryer nga një individ ose grup kundër individëve të tjerë përmes shërbimeve të internetit dhe teknologjisë digjitale. Është një manifestim serioz i dhunës në internet me karakteristika të çekuilibrit të pushtetit, anonimitetit dhe kapacitetit për komunikim masiv. Vetëm një akt në internet mund të jetë një formë e dhunës së bashkëmoshatarëve në internet pa nevojën e përsëritjes së aktit me kalimin e kohës. Si një lloj i veçantë i dhunës në internet (kibernetike) është dhuna me bazë gjinore e kryer nga abuzimi i teknologjisë. Kjo lloj dhune digjitale kryhet ndaj një personi bazuar në gjininë e tij dhe shumë më shpesh ndaj vajzave dhe grave.

Gjetjet nga monitorimi sistematik i rasteve të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet në rrjetet sociale tregojnë se mizogjia, komentet seksiste, objektifikimi seksual dhe gjuha e urrejtjes janë të pranishme në një numër profilesh/faqesh të ndikuesve të famshëm dhe jutjuberëve. Komentet kanë për qëllim kritikën e pamjes femërore dhe më së shpeshti përmbajnë gjuhë të neveritshme seksualizuese, tallje, nënçmim, dhënie, këshilla se si duhet të dukemi, si duhet të vishemi. Komentet përsërisin (jo) qëllimisht stereotipet gjinore dhe standardet dhe pritshmëritë kulturore, të përcaktuara që vajzat dhe/ose djemtë duhet të përmbushin. Në këtë mënyrë, shkakton internalizimin e paragjykimeve shoqërore, domethënë transferimin e disa normave, standardeve, marrëdhënieve dhe veprimeve të jashtme në rrafshin e brendshëm, mendor, të cilat të rinjtë mund t'i perceptojnë si të tyret. Ndikimi i paragjykimeve gjinore dhe stereotipeve gjinore është ende shumë i pranishëm në hapësirën online.

Një narrativë e shëmtuar dhe degraduese vjen si nga djemtë ashtu edhe nga vajzat. Djemtë paraprijnë. Ekziston edhe një narrativ i mbështetjes dhe inkurajimit të kësaj mënyre të komentimit, e cila çon në konfrontimin e përsëritur të viktimave të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet me gjuhë të papërshtatshme, komente të pandjeshme dhe forma të tjera të dhunës së bashkëmoshatarëve, pra në një lloj viktimizimi dytësor. Djemtë me ndikim më së shpeshti marrin komente në bazë të mbrojtur (diskriminuese), domethënë në bazë të një orientimi të supozuar seksual, kryesisht nga djemtë. Në raste të tilla, vërehet se shpesh vajzat u japin mbështetje ndikuesve dhe ngrihen në mbrojtje. Vajzat tregojnë ndjeshmëri më të madhe për njerëzit që ngacmohen, përfshirë bashkëmoshatarët që ngacmohen. Djemtë tregojnë më pak ndjeshmëri dhe më pak gatishmëri për të qëndruar "në mbrojtje të personit nëse janë objekt i komenteve fyese dhe tallëse. Aftësitë empatike dhe sjellja prosociale mund të shërbejnë si masa mbrojtëse kundër ngacmimeve në internet. Vajzat janë më të gatshme të kërkojnë ndihmë në rast se janë viktimë, ndryshe nga djemtë që janë viktimë të ndikimeve sociokulturore që u kërkojnë atyre një aftësi më të madhe për të kapërcyer dhe përballuar fenomene të tilla.

Ka dallime gjinore në kohën e kaluar në internet, kështu që vajzat kalojnë mesatarisht më shumë kohë në rrjetet sociale, por ka edhe dallime gjinore në mënyrën se si e përdorin kohën e kaluar në internet. Vajzat kalojnë më shumë kohë duke ndarë postime, fotografi, duke komunikuar, ndërsa djemtë luajnë lojëra. Koha e kaluar në rrjetet sociale lidhet pozitivisht me ekspozimin ndaj rrezikut të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet. Rrjetet sociale ku dhuna e bashkëmoshatarëve në internet është më e përhapura janë Instagram, X dhe TikTok, që në të vërtetë korrespondon me kohën e kaluar në të dy rrjetet sociale, sepse nxënësit kalojnë më shumë

kohë në Instagram dhe më pas në TikTok. Kur vëzhgon sistematikisht rrëfimet në rrjetet sociale, TikTok gjithashtu ka provuar të jetë një rrjet social që mbizotëron në përmasat e dhunës së bashkëmoshatarëve në internet.

Ndër format e dhunës së bashkëmoshatarëve në internet që hasen më shpesh sipas grupeve të fokusit janë "maskimi", d.m.th. krijimi i një profili të rremë në rrjetet sociale, shpërndarja e mëtejshme e imazheve të rreme, të redaktuara, si dhe thashethemet dhe shpifjet. Gjetjet e sondazhit theksojnë se thashethemet, mesazhet e padëshirura, ngacmimet seksuale dhe injoranca sociale janë format më të zakonshme të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet. Ekzistojnë dallime gjinore për sa i përket formave të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet, të cilave u nënshtrohen vajzat dhe djemtë. Vajzat janë shumë më të ndjeshme ndaj thashethemeve dhe ndjekjes në internet, ndërsa djemtë janë më të ndjeshëm ndaj injorancës sociale.

Ekzistojnë dallime gjinore në arsyet kryesore pse djemtë dhe vajzat kryejnë dhunë në internet nga bashkëmoshatarët. Djemtë më së shpeshti kryejnë dhunë në internet ndaj bashkëmoshatarëve për shkak të dëshirës për dominim, d.m.th. pushtet dhe për shaka, ndërsa vajzat më së shpeshti kryejnë dhunë në internet ndaj bashkëmoshatarëve nga hakmarrja, urrejtja dhe zilia. Perceptimi midis vajzave dhe djemve është se vajzat janë më shpesh viktimat të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet. Viktimat më të zakonshme të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet janë individët që kthehen nga mjedisi dhe standardi i përcaktuar kulturor i sjelljes dhe pamjes. Personat që kanë pamjen e tyre specifike, mënyrën e veshjes, shprehjes, identitetit vizual, janë më shpesh viktimat të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet. Djemtë që supozohet se kanë një orientim seksual të ndryshëm nga heteroseksualët janë gjithashtu shumë më shpesh objektivi i dhunës së bashkëmoshatarëve në internet.

Lidhur me pasojat e dhunës së bashkëmoshatarëve në internet nga analiza, mund të konkludohet se vajzat kanë pasoja më të mëdha psikologjike veçanërisht nëse bëhet fjalë për format e dhunës së bashkëmoshatarëve në internet siç janë fotot e rreme nudo të montuara. Vetëvlerësimi i ulët, depresioni, izolimi, ndryshimi i mjedisit jetësor dhe shkollimi janë ndër pasojat si për vajzat ashtu edhe për djemtë. Për djemtë, megjithatë, u theksua se ata kanë tendencë të izoloohen më shumë. Për të parandaluar dhe zvogëluar ngacmimin kibernetik, është e nevojshme të punohet në edukimin e bashkëmoshatarëve me shembuj specifikë dhe raste studimore, për të edukuar mësuesit më shumë për problemin, për të punuar me prindërit në mënyrë që ata të mund të njohin në kohë shenjat e dhunës së bashkëmoshatarëve në internet tek fëmijët. Autorët e dhunës kibernetike duhet të angazhohen në programe arsimore, të bisedohet me ta përmes një ndërmjetësi. Është veçanërisht e rëndësishme të zvogëlohet stigma dhe turpi i raportimit tek një psikolog dhe psikologët duhet të përfshihen më aktivisht në programet parandaluese. Nevojitet mbështetje më e madhe për viktimat, masa ndëshkuese për autorët e ngacmimit, si dhe zhvillimi i aftësive empatike midis nxënësve.

Ndikimi i influencerëve është kryesisht i dyanshëm, d.m.th. ata mund të kontribuojnë në krijimin e emisioneve/podkasteve për parandalimin e dhunës së bashkëmoshatarëve, por në të njëjtën kohë mund të ndikojnë në krijimin e modeleve të maskulinitetit toksik dhe të promovojnë një model të paarritshëm të bukurisë. Jutjuberët mund të nxisin dhunën e bashkëmoshatarëve dhe të bëhen një model negativ i sjelljes, veçanërisht për nxënësit e shkollave fillore që i ndjekin ata shumë më tepër. Kjo është sigurisht një e dhënë shumë më shqetësuese që tregon se arsimi është i nevojshëm edhe për nxënësit e shkollave fillore.

6. REKOMANDIME

Sistemi arsimor luan një rol shumë të rëndësishëm në adresimin e sigurisë në hapësirat fizike në shkolla, por edhe në sigurinë në internet, duke u ofruar fëmijëve njohuri dhe aftësi digjitale për të identifikuar çdo lloj ngacmimi, përfshirë ngacmimin në internet. Në këtë drejtim, bëhen rekomandimet e mëposhtme.

Rekomandime për shkollat dhe institucionet arsimore

1. Futja e programeve parandaluese dhe ndërhyrëse në shkolla që synojnë parandalimin dhe zvogëlimin e dhunës së bashkëmoshatarëve dhe dhunës së bashkëmoshatarëve në internet. Shembull i një programi si praktikë pozitive *Prev @cib*. Më shumë rreth programit <https://crimesolutions.ojp.gov/ratedprograms/702#1-0>
2. Krijimi dhe zbatimi i politikave të brendshme (rregulloret, procedurat, etj.) Shkollat duhet të kenë politika të qarta kundër dhunës së bashkëmoshatarëve dhe dhunës së bashkëmoshatarëve në internet.
3. Promovimi i një klime pozitive shkollore që ndihmon në parandalimin dhe zvogëlimin e agresionit midis bashkëmoshatarëve në hapësirën fizike dhe në internet (hapësirën kibernetike) - duke promovuar dhe forcuar marrëdhëniet pozitive ndërpersonale, vlerat, besimet, ndihmën dhe mbështetjen, komunikimin e hapur, inkurajimin e një mjedisi mbështetës.
4. Promovimi dhe zbatimi i fushatave për të rritur ndërgjegjësimin e nxënësve, mësuesve, prindërve, komunitetit më të gjerë për pasojat e mundshme të dhunës së bashkëmoshatarëve dhe dhunës së bashkëmoshatarëve në internet. Fushatat mund të jenë përmes prodhimit dhe ndarjes së posterave, broshurave, si dhe fushatave të mediave sociale.
5. Trajnime për të rritur arsimimin mediatik dhe digjital dhe sjelljen e përgjegjshme në internet të nxënësve me qëllim rritjen e kapaciteteve dhe forcimin e aftësive digjitale dhe të arsimimit mediatik të nxënësve. Në përputhje me rrethanat, trajnime të veçanta për stafin mësimdhënës në shkolla si dhe përfshirjen e prindërve në trajnime.
6. Sigurimi i sistemeve mbështetëse për viktimat e dhunës të bashkëmoshatarëve në internet. Kjo mund të përfshijë shërbimet e këshillimit nga shërbimet profesionale në shkolla (pedagog, psikolog). Domethënë, promovim aktiv dhe përfshirje dhe përdorim më të madh të shërbimeve profesionale si burim në shkolla.
7. Krijimi i grupeve mbështetëse për bashkëmoshatarët dhe/ose linja të brendshme të ndihmës ku viktimat mund të kërkojnë ndihmë. Të nxitet raportimi i rasteve / incidenteve dhe mbështetja e viktimave.
8. Zhvillimi dhe zbatimi i programeve të dëshmitarëve aksidentalë (dëshmitarë të palëve të treta të dhunës në internet nga bashkëmoshatarët)
9. Shkëmbimi i përvojave, praktikave të mira dhe vendosja e bashkëpunimit përmes krijimit të rrjeteve, pra platformave midis shkollave.

Rekomandime për nxënësit për mbrojtje nga dhuna online nga bashkëmoshatarët

1. Mbroni fjalëkalimin tuaj: ruaj fjalëkalimin dhe mos e shpërndaj, ruaj të gjitha informacionet dhe fotografitë private. Para se të dërgosh një fotografi tënden te një bashkëmoshatar ose ta postosh në internet, konsidero nëse kjo është diçka që do të doje ta shihnin të tjerët.
2. Mendo para se të publikosh një postim ose fotografi. Mos posto asgjë që mund të rrezikojë reputacionin tënd.
3. Vendos kontrollet e privatësisë: Kufizo ata që mund t'i shohin profilet e tua online vetëm te miqtë e besuar.
4. "Google" - herë pas here, kërko emrin tënd në të gjithë kërkuesit kryesorë të kërkimit dhe shiko nëse shfaqen informacione personale ose fotografi. Nëse gjen diçka që mund të përdoret nga ngacëmuesit kibernetik për t'ju vënë në shënjestër, veproni dhe hiqni atë.
5. Mos hap mesazhe nga njerëz që nuk i njihni, sepse ato mund të përmbajnë viruse dhe të infektojnë kompjuterin tuaj. Dil nga llogaritë e tua në kompjuterët publikë.
6. Angazhohu në një aktivitet për të rritur ndërgjegjësimin në lidhje me dhunën e bashkëmoshatarëve në internet, qoftë përmes një ngjarjeje, një fushate, ose duke ndihmuar dhe mbështetur bashkëmoshatarët që kanë përjetuar një lloj ngacmimi.
7. Mos u bëj një dhunues kibernetik.

Rekomandime për institucione të tjera

1. Parandalimi i dhunës së bashkëmoshatarëve në internet kërkon një qasje gjithëpërfshirëse dhe shumë-sektoriale që përfshin individë, komunitete, edukatorë, platforma online dhe media, ministritë e linjës. Kjo do të thotë, kërkon përfshirjen e shërbimeve të tjera jashtë sektorit të arsimit, siç janë qendrat për punë sociale dhe punonjësit socialë, sektori civil, përfshirja e punonjësve të policisë, shërbimet që punojnë në krimin kibernetik.
2. Institucioni i Avokatit të Popullit të ketë një rol më aktiv në këtë fushë, veçanërisht Departamenti për Mbrojtjen e të Drejtave të Fëmijëve. Edhe pse personat përgjegjës për mbrojtjen e të drejtave të fëmijëve sigurojnë mbrojtjen e të gjitha të drejtave të fëmijëve, përfshirë trajtimin e tyre në shkollë, të drejtat e barazisë dhe mosdiskriminimit, ndalimi i abuzimit fizik dhe psikologjik në shkollë ende duhet të përfshihet më shumë dhe në fushën e mbrojtjes dhe parandalimit të fëmijëve nga ngacmimi në internet.
3. Lidhur me përfshirjen e qeverisë në lidhje me ministritë e linjës, ka nevojë për zhvillim të vazhdueshëm të programeve, zbatim të qëndrueshëm të programeve dhe strategjive, përfshirë ato tashmë ekzistuese siç janë Strategjia Kombëtare dhe Plani i Veprimit për Parandalimin dhe Mbrojtjen e Fëmijëve nga Dhuna dhe Strategjia Kombëtare për Rininë. Monitorimi dhe vlerësimi i rregullt i programeve dhe strategjive.
4. Monitorimi i vazhdueshëm i hartimit të dokumenteve zyrtare, rregulloreve dhe përcaktimeve në nivel evropian dhe harmonizimi i tyre në legjislacionin kombëtar si dhe në strategjitë dhe programet kombëtare.
5. Krijimi i sistemeve kombëtare të mbledhjes së të dhënave që synojnë në mënyrë specifike dhunën online të bashkëmoshatarëve të rinjve/fëmijëve deri në moshën 18 vjeç.
6. Krijimi i aplikacioneve për t'i lejuar përdoruesit të kërkojnë ndihmë me një klikim në rast të përmbajtjes ose sjelljes së dëmshme ose të papërshtatshme.

Rekomandime për mediat online

1. Në vitin 2016, Facebook, Microsoft, X (Twitter) dhe YouTube nënshkruan një Kod të Sjelljes për Luftimin e Gjuhës së Urrejtjes me Komisionin Evropian. Pas vitit 2016, Kodit i janë bashkuar edhe media të tjera sociale, si Instagram, Snapchat, Daily motion, Tik Tok, LinkedIn, etj. Megjithatë, disa, të tilla si Telegram, ende kanë mekanizma minimalë për vetë-rregullimin e gjuhës së urrejtjes dhe përmbajtjes tjetër ofenduese dhe kanë përmbajtje mjaft misogyniste dhe ofenduese.
2. Forcimi i mekanizmave për zbulimin e hershëm dhe parandalimin e sjelljeve agresive në faqet/profilet e mediave online në rrjetet sociale dhe marrja e masave të duhura për të ndaluar përshkallëzimin e mëtejshëm të këtij lloji të sjelljes.
3. Heqja e hershme dhe në kohë e gjuhës së urrejtjes dhe të gjitha formave të tjera të dhunës së bashkëmoshatarëve në internet
4. Inkurajimi i vetë-rregullimit të mediave online si një alternativë ndaj rregullimit.
5. Përdorimi i mekanizmave të brendshëm të krijuar nga vetë platformat online për të raportuar shkeljet e rregullave të përdorimit.
6. Aktivitet më i madh dhe reagim në kohë nga administratorët dhe moderatorët e forumeve të portaleve online.
7. Kompanitë e mediave sociale dhe platformat e tyre kanë më shumë përgjegjësi dhe ofrojnë përvojën e tyre në internet për të promovuar mirëqenien e fëmijëve dhe mbrojtjen e fëmijëve.
8. Miratimi i një ligji të veçantë për rregullimin e mediave online në Republikën e Maqedonisë së Veriut

Rekomandime specifike për gjininë

1. Dallimet gjinore duhet të merren parasysh gjatë planifikimit, zhvillimit dhe zbatimit të programeve parandaluese dhe ndërhyrëse kundër dhunës online ndërmjet kolegëve, në mënyrë që të rritet efektiviteti i programeve. Studimi i dallimeve gjinore është i rëndësishëm sepse vajzat dhe djemtë kanë nevoja të ndryshme dhe specifike gjinore. Prandaj, është e nevojshme të përdoret një qasje e ndjeshme gjinore në parandalimin, por edhe një qasje e ndjeshme gjinore ndaj viktimave dhe ngacmuesve.
2. Integrimi i arsimit me ndjeshmëri gjinore në kurrikula, duke marrë parasysh dimensionin gjinor dhe dallimet gjinore në përvoja dhe perceptime.
3. Krijimi i një qasjeje transformuese gjinore - Qasja transformuese gjinore është e rëndësishme për transformimin e normave, roleve dhe marrëdhënieve të dëmshme gjinore në pozitive dhe inkurajuese. Qasjet transformuese gjinore duke transformuar normat dhe rolet e dëmshme gjinore përpiqen të sfidojnë pabarazinë gjinore.
4. Integrimi i perspektivës gjinore në programet parandaluese dhe ndërhyrëse në shkolla.
5. Integrimi i perspektivës gjinore në politikat e brendshme (rregulloret, procedurat, etj.) sepse shkollat duhet të kenë politika të qarta të ndjeshme gjinore kundër dhunës së bashkëmoshatarëve dhe dhunës së bashkëmoshatarëve në internet.
6. Kryerja e trajnimeve për të ndërtuar aftësi dhe kapacitete të veçanta midis nxënësve si zhvillimi i ndjeshmërisë, aftësive empatike dhe aftësive prosociale me qëllim rritjen e nivelit të shqetësimit empatik midis nxënësve ndaj viktimave të ngacmimit kibernetik. Fokusi i këtyre programeve duhet të jetë tek djemtë.
7. Kryerja e trajnimeve mbi komunikimin, maskulinitetin pozitiv, cilësinë e marrëdhënieve me bashkëmoshatarët, etj sipas nevojës.
8. Krijimi i grupeve heterogjene gjinore të mbështetjes së bashkëmoshatarëve

